

Enige regelen betreffende het gebruik van de Friese taal
in het rechtsverkeer

MEMORIE VAN TOELICHTING

No. 3

Algemene beschouwingen

De moeilijkheden, die zich de laatste jaren hebben voorgedaan met betrekking tot het gebruik van de Friese taal op terechtzittingen in Friesland, zowel bij aflegging van eden als anderszins, en de oriëntatie van de toenmalige Ministers van Binnenlandse Zaken, van Justitie en van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, in Friesland omtrent de verlangens, welke daar leven ten aanzien van hetgeen aangeduid pleegt te worden als de Friese kwestie, hebben o.m. in 1952 geleid tot de instelling van een commissie betreffende het gebruik van de Friese taal op het gebied van het rechtsverkeer. Deze commissie, waarvan als voorzitter werd aangewezen Mr. H. Kingma Boltjes, Raadsheer in het Gerechtshof te Leeuwarden, had tot taak van advies te dienen omtrent de vraag, in hoeverre het wenselijk is voorzieningen te treffen inzake het gebruik van de Friese taal:

a. bij het afleggen van door enig wettelijk voorschrift gevorderde eden of beloften en

b. bij andere naar het oordeel der commissie bij voorrang voor het uitbrengen van zodanig advies in aanmerking komende handelingen betrekkelijk tot het rechtsverkeer, voorzover daarbij enig ambtelijk orgaan in ruime zin van ambtswege — anders dan tot het geven van onderwijs — is betrokken.

Deze commissie heeft in Februari 1953 haar rapport uitgebracht, dat ook aan de leden der Staten-Generaal is toegezonden. Nadat het Kabinet in het licht van de terzake uitgebrachte adviezen zijn standpunt had bepaald ten aanzien van de in dit rapport gedane voorstellen, heeft het Kabinet er prijs op gesteld de Staten-Generaal reeds aanstonds, in afwachting van de indiening van de wettelijke voorzieningen, welke voorzover nodig uit de voorstellen der commissie zouden resulteren, met zijn standpunt in kennis te stellen. Dit is geschied bij brief van de beide eerste ondergetekenden aan de Voorzitters van de beide Kamers der Staten-Generaal van 9 December 1953.

Zoals in laatstgenoemde brief werd opgemerkt, heeft het Kabinet zich verenigd met het uitgangspunt der commissie, dat in Friesland het gebruik van de Friese taal zowel mondeling als schriftelijk ware toe te staan, onder inachtneming van beperkingen ter wille van de Rijkseenheid, de rechtseenheid, de rechtsgelijkheid en de rechtszekerheid als resulteren uit een nauwgezette afweging van de betrokken belangen.

Ook ten aanzien van de verschillende concrete voorstellen, die de Commissie-Kingma Boltjes in haar rapport heeft gedaan, is het standpunt van het Kabinet reeds neergelegd in de brief van 9 December 1953. De tweede ondergetekende heeft Gedeputeerde Staten van Friesland verzocht het nodige te verrichten ter inlichting van de besturen der gemeenten en waterschappen in Friesland. Ter voldoening aan dit verzoek hebben Gedeputeerde Staten van Friesland een afschrift van bedoelde brief van 9 December toegezonden aan alle gemeente- en waterschapsbesturen in deze provincie. Voorts zullen door de daarvoor in aanmerking komende departementen t.z.t. de

nodige circulaires worden voorbereid met betrekking tot het gebruik van het Fries tegenover en door de in Friesland gevestigde rijksdiensten.

Voorzover de voorstellen der commissie, waarmede het Kabinet zich heeft kunnen verenigen, alleen bij de wet kunnen worden verwezenlijkt, zijn de daartoe noodzakelijke voorzieningen neergelegd in het onderhavige wetsontwerp. Ter wille van de overzichtelijkheid is niet de weg gevolgd van aanvulling en wijziging van de bestaande wetten, maar zijn de wettelijke voorzieningen, die ten aanzien van het gebruik van de Friese taal in het rechtsverkeer in aansluiting aan de voorstellen van de Commissie-Kingma Boltjes wenselijk worden geacht, vervat in een ontwerp voor een afzonderlijke wettelijke regeling.

De belangrijkste bepalingen van het ontwerp zijn *artikel 1*, dat de eedsaflegging in de Friese taal regelt, en de *artikelen 2—7*, welke voorschriften bevatten betreffende het mondeling gebruik van het Fries voor de rechter in Friesland. De *artikelen 8—10* bevatten enige bijzondere voorschriften met betrekking tot het schriftelijk rechtsverkeer, en wel ten aanzien van stukken, die in openbare registers moeten worden in- of overgeschreven (*artikel 8*), rechterlijke goedkeuring behoeven (*artikel 9*) of gezegeld of geregistreerd moeten worden (*artikel 10*). Tenslotte wordt in *artikel 11* de toelating als beëdigd vertaler voor de Friese taal wettelijk geregeld.

Voor een nadere bespreking van deze verschillende onderwerpen, die in het ontwerp worden geregeld, zij verwezen naar de artikelsgewijze toelichting.

Artikel 1. Overeenkomstig het eenstemmig advies van de Commissie-Kingma Boltjes wordt in dit artikel de mogelijkheid geopend een mondeling af te leggen eed, belofte of bevestiging in de Friese taal uit te spreken. De bezwaren van godsdienstige en andere aard, die sommigen gevoelen om bij een plechtige handeling als het afleggen van een eed, belofte of bevestiging een andere taal te gebruiken dan die, welke zij als hun moedertaal beschouwen, waren door de wetgever te eerbiedigen. Aangenomen mag worden, dat hiervoor de medewerking van de wetgever noodzakelijk is, nu de vorm, waarin eden, beloften en bevestigingen in het algemeen moeten worden afgelegd, bij de wet zijn vastgesteld (vgl. de wet van 17 Juli 1911, *Stb.* 215), waarbij ook de *woorden*, die in zodanig geval moeten worden uitgesproken, zijn voorgeschreven. Ook in sommige bijzondere wetten komen ten aanzien van de woorden, die bij de aflegging van bepaalde eden, beloften en bevestigingen moeten worden uitgesproken, voorschriften voor, die overigens corresponderen met de algemene regeling van de wet van 1911.

De voorgestelde bepaling sluit nauw aan bij die, welke door de Commissie-Kingma Boltjes is voorgesteld. De afwijking in redactie tussen beide bepalingen vloeit hieruit voort, dat overeenkomstig hetgeen hierboven bij de algemene beschouwingen reeds werd opgemerkt, in het onderhavige ontwerp geen wijzigingen in bestaande wetten worden voorgesteld, doch voor alle onderwerpen met betrekking tot het gebruik van de Friese taal in het rechtsverkeer, die voor een wettelijke regeling in aan-

merking komen, een zelfstandige regeling wordt gegeven. Voorts is de thans voorgestelde bepaling in zoverre nog iets ruimer dan die, welke door de commissie is voorgesteld, dat het onderhavige ontwerp aan hem, die een eed, belofte of bevestiging moet afleggen, zonder meer de bevoegdheid toekent dit in de Friese taal te doen, terwijl in het voorstel van de commissie de betrokkene in elk afzonderlijk geval moet worden toegestaan de Friese taal te gebruiken, indien hij daartoe de wens te kennen geeft.

De bevoegdheid, die in artikel 1 wordt toegekend, is een algemene: ook buiten de provincie Friesland zal de eed, belofte of bevestiging in het Fries mogen worden afgelegd.

De in dit artikel opgenomen restrictie „tenzij de woorden van de eed, belofte of bevestiging bij de Grondwet of mede bij de Grondwet zijn vastgesteld”, welke restrictie is overgenomen uit het rapport van de commissie, hangt samen met de omstandigheid, dat ook bij de Grondwet de bewoordingen van bepaalde eden, beloften en bevestigingen zijn vastgesteld. Zoals reeds in de brief van 9 December 1953 werd opgemerkt, zal bij de komende herziening der Grondwet worden overwogen, of er aanleiding bestaat de Grondwet op overeenkomstige wijze te wijzigen. In aansluiting aan het voorstel van de commissie zijn de woorden „of mede bij de Grondwet zijn vastgesteld” opgenomen ter voorkoming van tegenstrijdigheid in gevallen, waarin in bijzondere wetten, zoals artikel 71 der Provinciale Wet, de bewoordingen der Grondwet worden herhaald.

Artikelen 2—7. Deze artikelen bevatten een regeling van het mondeling gebruik van de Friese taal in de rechtspraak. Uit hoofdstuk IV van het rapport van de Commissie-Kingma Boltjes blijkt, dat de commissie eenstemmig van oordeel was, dat de eisen van rechtseenheid, rechtszekerheid en rechtsgelijkheid in het algemeen te grote hinderpalen vormen tegen het schriftelijk gebruik van de Friese taal in rechtsgedingen. Zoals reeds in de brief van 9 December is medegedeeld, heeft het Kabinet zich bij dit oordeel van de commissie aangesloten. Terecht heeft de commissie er op gewezen, dat de rechtsorde en de procesvoering bij de schriftelijke behandeling een te nauwe samenhang hebben met de bewoordingen van de Nederlandse wetgeving, waarbij nog komt, dat in vele gevallen de gedingvoering in hogere instantie buiten de grenzen der provincie wordt voortgezet, waardoor de bezwaren nog groter zouden worden.

Minder eenvoudig ligt het probleem van het mondeling gebruik van de Friese taal tegenover de rechter. Zoals bekend, is de commissie op dit punt niet tot overeenstemming kunnen komen. Terwijl de meerderheid zich op het standpunt stelde, dat het mondeling gebruik van de Friese taal op terechtzittingen, die in Friesland worden gehouden, behoudens door haar aangegeven uitzonderingen, vrij zou moeten staan aan allen, die bij een rechtsgeding zijn betrokken, was de minderheid van oordeel, dat aan een regeling, als door de meerderheid voorgestaan, uit een oogpunt van rechtseenheid en rechtszekerheid te grote nadelen zouden zijn verbonden, dan dat zij als een aanvaardbare oplossing van de gerezen moeilijkheden zou mogen worden beschouwd. Voor de argumenten, die door beide partijen voor hun zienswijze zijn aangevoerd, moge worden verwezen naar het rapport van de commissie.

Zoals reeds in de brief van 9 December 1953 is meegedeeld, heeft het Kabinet gemeend de voorstellen, die door de meerderheid der commissie te dezen zijn gedaan, te moeten overnemen. Het Kabinet heeft zich bij haar keuze laten leiden door de navolgende overwegingen.

De moeilijkheden, die zich de laatste jaren met betrekking tot het gebruik van het Fries hebben voorgedaan, hadden, behalve op de eedsaflegging, juist betrekking op het mondeling gebruik van de Friese taal voor de rechter in Friesland. Een bevredigende oplossing van de z.g. Friese kwestie zal derhalve eerst zijn bereikt, als de oorzaak van deze moeilijkheden wordt weggenomen. Wanneer de voorstellen van de meerderheid worden gevolgd, kan redelijkerwijs worden verwacht, dat de moeilijkheden, die zich onder de huidige regeling hebben

voorgedaan, en de betreurenswaardige incidenten, die daarvan het gevolg zijn geweest, zich in de toekomst niet zullen herhalen. Het voorstel van de minderheid, die wil afzien van een wettelijke regeling van het mondeling gebruik van de Friese taal in de rechtszaal, biedt zodanige waarborg niet.

Hierbij komt, dat de ondergetekenden met de meerderheid van oordeel zijn, dat de bezwaren, die door de minderheid tegen een wettelijke regeling van het mondeling gebruik van de Friese taal tegenover de rechter zijn aangevoerd, niet onoverkomelijk zijn. Zij menen dan ook, dat de overheid er goed aan zal doen de gerechtvaardigheid van de verlangens, die op dit stuk in Friesland blijken te leven, te erkennen, en vertrouwen, dat, wanneer een wettelijke regeling eenmaal zal zijn tot stand gekomen, in Friesland een verhouding tussen rechter en justitiabelen zal groeien, waarin enerzijds van de zijde van de rechterlijke macht begrip zal worden getoond voor hetgeen in Friesland aan gerechtvaardigde verlangens met betrekking tot het gebruik van de eigen taal leeft, en anderzijds van de justitiabelen begrip mag worden verwacht voor de noodzakelijke beperkingen van het gebruik van de Friese taal in de rechtspraak in het belang van rechtseenheid, rechtszekerheid en een goede rechtsbedeling.

Het zijn bovenstaande overwegingen, die er toe hebben geleid in de artikelen 2—5 de door de meerderheid met betrekking tot het mondeling gebruik van de Friese taal in de rechtspraak gedane voorstellen integraal over te nemen.

Artikel 2. Dit artikel bevat het beginsel, dat ieder, die op een terechtzitting in Friesland verplicht of bevoegd is zich mondeling te uiten, dit zal mogen doen in het Fries. De regeling zal gelden voor alle gedingen voor de burgerlijke rechter, dus zowel voor civiele als strafzittingen, en ook voor terechtzittingen van organen, die met administratieve rechtspraak zijn belast. Alleen voor de militaire rechtspleging zal de voorgestelde regeling niet gelden. Ieder, die op een terechtzitting het woord voert, zal dit in het Fries mogen doen; de regeling zal derhalve gelijkelijk gelden voor partijen, de verdachte, de raadsman, de gemachtigde, getuigen, deskundigen, de beledigde partij en eventueel anderen.

Artikel 3. De uitzondering, die in dit artikel, overeenkomstig het voorstel van de meerderheid der Commissie-Kingma Boltjes, wordt gemaakt op de regel van artikel 2, zal voor zichzelf spreken. De bevoegdheid zich van de Friese taal te bedienen zal er niet toe mogen leiden, dat gevaar ontstaat voor een minder goede rechtsbedeling. Dit gevaar zal zich uiteraard kunnen voordoen, als een of meer der bij het geding rechtstreeks betrokkenen, de rechters, de vertegenwoordiger van het openbaar ministerie en de griffier daaronder begrepen, de Friese taal niet verstaan, waarbij „verstaan” hier uiteraard dient te worden opgevat als „begrijpen” en niet als „machtig zijn”.

De regeling van dit artikel waarborgt enerzijds dat het gebruik van het Fries kan worden geweigerd in alle gevallen, waarin dit nodig is, anderzijds dat het gebruik van de Friese taal niet te spoedig zal worden geweerd. De rechter zal niet kunnen volstaan met als zijn oordeel uit te spreken, dat een goede rechtsbedeling het gebruik van de Friese taal niet toelaat; hij zal dit oordeel moeten baseren op de omstandigheid, dat een of meer der bij het geding betrokken aanwezige personen de Friese taal niet verstaan. Anderzijds zal niet elk „niet verstaan” van het Fries voldoende zijn om het gebruik hiervan te verbieden, maar zal het in die mate aanwezig en van zoveel gewicht moeten zijn voor de betrokkenen, dat daardoor een goede rechtsbedeling gevaar loopt.

Artikel 4. Ook het in dit artikel opgenomen voorschrift is ontleend aan het voorstel van de meerderheid der commissie. Door het openen van de mogelijkheid enkele Friese woorden of zinnen in het Nederlands te doen herhalen, zal het gebruik van de Friese taal in meer gevallen kunnen worden toegelaten,

dan zonder deze regeling in verband met de bepaling van artikel 3 het geval zou zijn.

Artikel 5. Het voorschrift, dat de processen-verbaal van het verhandelde ter terechtzitting, ook van hetgeen in het Fries is gesproken, in het Nederlands moet worden opgemaakt, kan reeds hierom niet worden gemist, omdat rekening moet worden gehouden met de mogelijkheid, dat het geding in hogere instantie buiten Friesland zal worden voortgezet. De mogelijkheid van toepassing van artikel 4, eventueel van artikel 3, geeft voldoende waarborg, dat opvolging van het voorschrift van artikel 5 niet tot praktische moeilijkheden behoeft te leiden.

Artikel 6. De meerderheid heeft in haar voorstellen tot toekenning van het recht om zich in Friesland tegenover de rechter mondeling van de Friese taal te bedienen een uitzondering gemaakt voor het Gerechtshof te Leeuwarden, omdat dit Hof ook voor de provincies Groningen en Drenthe als appèl-rechter fungeert. Wel heeft zij gemeend, dat ook voor het Gerechtshof te Leeuwarden in de wet niet langer een beletsel mag worden gevonden tegen toelating van de Friese taal in die gevallen, waarin dit uit een oogpunt van goede rechtsbedeling toelaatbaar is.

In de bepaling van artikel 6 is dit voorstel van de meerderheid in meer algemene bewoordingen overgenomen, hetgeen ten gevolge heeft, dat de voorgestelde regeling ook zal gelden in analoge gevallen, b.v. voor de terechtzittingen van de te Groningen gevestigde Raad van beroep voor de sociale verzekering, welke worden gehouden te Leeuwarden.

Artikel 7. Er zijn gevallen, waarin iemand voor de rechter verschijnt, zonder dat kan worden gezegd, dat in dat geval een „terrechtzitting” plaats vindt (b.v. verhoren in raadkamer of voor de rechter-commissaris in strafzaken); in andere gevallen is verschil van mening mogelijk over de vraag, of een verhoor op een „terrechtzitting” plaats vindt (b.v. een getuigenverhoor voor de rechter-commissaris in civiele gedingen). De bepaling van artikel 7 stelt buiten twijfel, dat ook in die gevallen het gebruik van de Friese taal is toegelaten op dezelfde voet, als in de artikelen 2 tot 6 voor terechtzittingen is voorgeschreven.

Artikel 8. In overeenstemming met het advies van de Commissie-Kingma Boltjes zal ten aanzien van in het Fries gestelde stukken en opgaven, welke ingevolge wettelijk voorschrift in openbare registers moeten worden in- of overgeschreven, het voorschrift van artikel 8 van de wet van 6 Mei 1878, *Sib.* 30, gehandhaafd moeten blijven, volgens hetwelk in dat geval letterlijke vertalingen moeten worden overgelegd. Aangezien evenwel voor notariële akten door artikel 29, lid 1, van de Wet op het Notarisambt wordt gewaarborgd, dat een akte in de Friese taal slechts wordt verleden door of ten overstaan van een notaris, die die taal verstaat, achtte de commissie in het geval, bedoeld in de voorgaande zin, voorzover het notariële akten betreft, de tussenkomst van een beëdigde vertaler overbodig en was zij van mening, dat in dat geval met een vertaling van de betrokken notaris zou kunnen worden volstaan.

De in dit artikel voorgestelde regeling komt ook aan deze wens van de commissie tegemoet, zij het, dat ook hier een zelfstandige regeling voor de in- en overschrijving in openbare registers van in de Friese taal gestelde stukken is opgenomen, en niet, zoals door de commissie is voorgesteld, de regeling is neergelegd in een aanvulling van artikel 8 van de wet van 1878.

De voorgestelde zelfstandige regeling heeft ook dit voordeel, dat daarmee rechtens vast te staan, dat het Fries geen „vreemde” taal is in de zin van artikel 8 van de wet van 1878. Deze oplossing verdient naar het oordeel van de ondergetekenden de voorkeur boven de zienswijze van de commissie, die op blz. 42 van haar rapport de stelling heeft verdedigd, dat

in artikel 8 van de wet van 1878 „onder „vreemde” taal mede begrepen is en *begrepen moet blijven* het Fries”.

Artikel 9. Nu overeenkomstig het eenstemmig advies van de Commissie-Kingma Boltjes voor het schriftelijk verkeer met de rechter het gebruik van het Nederlands vereist blijft, zal ook, zoals door de commissie is opgemerkt, o.a. in de gevallen, bedoeld in de artikelen 1120 en 1121 van het Burgerlijk Wetboek een ontwerp van de akte van boedelscheiding in het Nederlands aan de rechter ter goedkeuring moeten worden voorgelegd. In verband hiermede heeft de commissie als haar wens te kennen gegeven, zij het onder erkenning, dat dit punt vooraansnog van weinig praktisch belang is, dat door een wetswijziging buiten twijfel ware te stellen, dat in die gevallen de definitieve tekst in het Fries mag worden verleden. De bepaling, opgenomen in artikel 8, komt aan deze wens tegemoet, zij het, dat ook hier niet de vorm van een wetswijziging, maar van een zelfstandige regeling is gekozen, terwijl de voorgestelde regeling in zoverre ruimer is dan die, welke de commissie zich heeft gedacht, dat zij niet alleen betrekking heeft op de gevallen, bedoeld in de artikelen 1120 en 1121 van het Burgerlijk Wetboek, maar op alle gevallen, waarin een ontwerp van een akte rechterlijke goedkeuring behoeft.

Voor de overwegingen, die ten grondslag liggen aan de bepaling van de tweede zin van dit artikel, zij verwezen naar hetgeen hierboven is opgemerkt met betrekking tot de overeenkomstige bepaling, opgenomen in artikel 7.

Artikel 10. Volgens artikel 7a van de Zegelwet 1917 en artikel 13 van de Registratiewet 1917 hebben de ambtenaren, aan wie een in een vreemde taal gesteld stuk ter zegeling, resp. ter registratie wordt aangeboden, de bevoegdheid een in het Nederlands gestelde opgave, resp. een letterlijke Nederlandse vertaling van de inhoud van het stuk te vorderen. De strekking hiervan is, dat de ambtenaren in verband met de verzochte verrichtingen kennis dienen te hebben van de inhoud van het stuk. Naar geldend recht zal ook hier het Fries als een „vreemde” taal moeten worden beschouwd. De Commissie-Kingma Boltjes heeft het wenselijk geacht, dat voor de toekomst uitdrukkelijk het tegendeel wordt vastgesteld, of althans, voorzover bedoelde verrichtingen binnen de provincie Friesland plaatsvinden, de betrokken ambtenaren wordt voorgeschreven van hun voormelde bevoegdheid geen gebruik te maken, indien het betrokken stuk in het Fries is gesteld.

Zoals reeds in de brief van 9 December is medegedeeld, acht het Kabinet het *primaire* te dezen door de commissie ingenomen standpunt, dat het wenselijk is voor de toekomst uitdrukkelijk vast te stellen, dat de ambtenaren aan wie een in de Friese taal gesteld stuk ter zegeling, resp. ter registratie wordt aangeboden, niet de bevoegdheid hebben een in het Nederlands gestelde opgave, resp. een letterlijke Nederlandse vertaling van de inhoud van dat stuk te vorderen, niet juist. Ook het *subsidiare* desideratum der commissie (een imperatief voorschrift voor ambtenaren in de provincie Friesland) kan naar de mening van het Kabinet niet worden verworpen. Indien de betrokken ambtenaar de inhoud van het stuk niet begrijpt, moet het hem immers vrij staan een vertaling te vorderen. Wel zal de laatste ondergetekende voorschrijven, dat de ambtenaren in Friesland slechts *bij noodzaak* gebruik dienen te maken van hun bevoegdheid een vertaling, e.g. Nederlandse inhoudsopgave van een in de Friese taal gesteld stuk te vorderen; overigens zal ook zonder zodanig voorschrift in de praktijk reeds als zodanig worden gehandeld.

Ook hier wordt door de voorgestelde zelfstandige regeling van deze materie ten aanzien van stukken, gesteld in de Friese taal, vastgelegd, dat het Fries niet moet worden beschouwd als een „vreemde” taal in de zin van artikel 7a van de Zegelwet resp. artikel 13 van de Registratiewet.

Artikel 11. Bij beschikking van 24 Juni 1952 (N.J. 1952, 545) besliste de Rechtbank te Groningen dat de Friese taal

niet is een „vreemde” taal in de zin van artikel 1 der wet van 6 Mei 1878, *Stb.* 30. Een dergelijke interpretatie van het onderhavige artikel brengt mede, dat onder de huidige wettelijke regeling voor de Friese taal geen beëdigde vertalers zouden kunnen worden toegelaten. Met de Commissie-Kingma Boltjes zijn de ondergetekenden van oordeel, dat het wenselijk moet worden geacht, dat uitdrukkelijk de mogelijkheid tot beëdiging van vertalers in en uit het Fries en in en uit zowel het Nederlands als in en uit „vreemde” talen wordt geopend, zulks onder door de wet te stellen waarborgen. Hierin voorziet de in artikel 10 voorgestelde regeling, die geen nadere toelichting zal behoeven. Ook hier is niet de weg gevolgd van een aanvulling

van de wet van 1878, maar een zelfstandige regeling ontworpen, zij het dat de artikelen 2—6 van de wet van 1878 van overeenkomstige toepassing zijn verklaard.

De Minister van Justitie,
L. A. DONKER.

De Minister van Binnenlandse Zaken,
BEEL.

De Staatssecretaris van Financiën,
VAN DEN BERGE.